

Geleneğe Gerçek Bir Başkaldırı: 'Etnometodoloji'

HÜSEYİN SERBES

Etimolojik olarak değerlendirildiğinde 'kültür' kavramı, işlemek, yetiştirmek ve düzenlemek gibi farklı anlamları içeren Latince 'colere' [kök] fiiline dayanır. Bu fiilden türetilmiş cultura sözcüğüne ilk olarak *edere-culture*, toprak kültürü kavramında rastlanmıştır (Kulak, 2017: 26). Bu haliyle kültür, arkaik bir geçmişi yansıtarak 'yetiştirme'ye odaklanır. Levi-Strauss'a göre (1997), kültür, özlerin hayata geçirilmesi ve ortak değerlerin yerelliği sürdürmesi olarak karşımıza çıkar. Williams (1976: 80) 'kültür'e ulaşabilmek için bir insanın, grubun ya da toplumun yaşam biçiminin tümünü, faaliyetlerini, inançlarını ve geleneklerini ortaya çıkarmak gerektiğini ifade eder. Bu anlamda, insana ait olanı¹ aramanın bir çabası olarak değerlendirilebilecek olan kültür, bizi karşılaştırmalı bir bilgiye, bir *gündelik hayat* tarihine götürür. Gündelik hayat, içerdiği kültürel üretimlerle, disiplinler arası bir şekilde incelenmektedir. Lefebvre (2016: 87), gündelik olanı anlamak için gündelik hayatın içinde bulunmayı, orada yaşamış olmayı ve kültürün karşısında arzuların izini sürmemizi tavsiye eder.² Buradan hareketle, kültürü etkili ve bütüncül bir şekilde ele alarak dolaysız toplumsal ortamlarımızı anlamak için bir araştırma perspektifi sunan '*etnometodoloji*' kuramı üzerine tartışma yürütülecektir.³

Etnometodoloji, düzenlilik üreten, yerleşik bir bağlam içinde karşılıklı olarak tanınan etkileşimler üretmek için bireylerin sosyal yaşamı "yaparken" kullandıkları yöntemlerin incelenmesine odaklanır. Garfinkel (1952), insanın aktarıcısı olarak gördüğü kültürü gündelik etkinlikler dünyasında arama yoluna giderek Parsons, Schütz, Gurwitsch ve Husserl'in yazıları üzerine yaptığı araştırmalardan bir doktora tezi⁴ hazırlayarak pragmatizm

1 Dönmezer (1984: 116), kültürü tanımlarken "*daha çok insanın yarattığı hayat tarzı*" şeklindeki ifadesini kullanarak bir toplumu anlayabilmek için bizi gündelik yaşama götürür [*Sulhi Dönmezer, Sosyoloji, Savaş Yayınları, Ankara*].

2 Bu anlamda, Henri Lefebvre'nin G.W.F. Hegel'den alıntıladığı veciz söz, kültürü anlama bağlamında toplumsal yaşamımızın hala en fazla gözden kaçırılmış bir olgu olduğuna işaret eder: "*Aşına olunan illa ki bilinen değildir*".

3 Bu tartışma metni, Tanpınar'ın deyimiyle- évolué olmanın; geliştirme ve olgunlaştırma sürecinin arzusunu taşımaktadır.

4 Garfinkel, H. (1952). "*The Perception of the Other: A Study in Social Order*"

ve sembolik etkileşimcilikle ilişkili yeni bir tema geliştirir. İlk kez 1967’de yayınlanan Etnometodolojide Araştırmalar [*Studies in Ethnomethodology*] kitabında Garfinkel’in düşüncesi, toplumsal olguların nesnel gerçekliğinin kültürel araştırmaların temel ilkesi olduğunu vurgulayan Durkheimci yorumların aksine, toplumsal olguların pratik icralar olarak alınabileceği benimsenir (Coulon, 2015: 22). Üyelerin gerçek, olağan faaliyetlerinin organize günlük durumları nasıl ürettiğini ve yönettiğini araştırır. Dili, ‘duyarlı kavramları’, tarzı, temel yazıları, ilham verici kabulleri, felsefi temellendirmesi, araştırma konuları ve temel bulguların inşa edici doğası bakımından sosyal bilimlerde özel bir faaliyet alanı olan etnometodoloji, Manen’in ifade ettiği şekilde (2015: 7), toplumsal etkileşimi ve dili kültürel bağlamda toplumsal düzenin kurucu unsurları olarak görür ve bu aktörlerin ayrıntılı ve sistematik bir araştırmayı hak ettiklerini düşünür. Gündelik hayat değerlerinin, pratiklerinin, anlatı ve inançlarının sadece pozitivist yaklaşımla açıklanamayacağını düşünen etnometodolojik yaklaşım, toplumsal fenomenolojinin tek bir gerçek noktada bulunamayacağını ileri sürer. Etnometodologlar, ampirik sosyal araştırma gelenekleri ile çelişerek araştırma nesnesini insan (özne) olarak belirler. Weber’in düşüncesindeki ideal tipleri anlamak [*Verstehen*], yeniden inşa etmek ve sosyolojik anlayışlarını geliştirmek isterler. Böylece, özne gündelik yaşamı içinde, tüm nitelikleri, ilişkileri ve sosyokültürel bağlamı ile bir bütün olarak betimlenir, betimlemeler okuyucunun anlayabileceği şekilde yorumlanır ve her adımda yapılan genelleştirmeler açıklanır (Kartarı, 2017: 215).

Gündelik hayat içerisinde izini sürebileceğimiz kültürel alan, Gardiner’in söylemiyle (2016: 14) bizim doğayla dönüştürücü bir praksis içine girdiğimiz, iletişimsel becerileri edinip geliştirdiğimiz, normatif kavramları pragmatik biçimde formüle edip uyguladığımız, çok çeşitli arzuları ve acıları hissettiğimiz çevredir. Kültürü anlamada etkili ve bütüncül bir şekilde paradigmatik harita sunarak doğal gündelik yaşamı ve kültürü bileşenlerinden başlayarak tekil ve birlikte değerlendirir, özgün bir şekilde, geçmişten bağlama, pratikten söyleme, etki ve tepkilerin tüm eyleyici rolleri ile ele alır. Bir nitel düşünce biçimi olarak, Dewey’in de öne sürdüğü şekilde, parçalardan oluşan bütünü tek başına değerlendirmek yerine oluşan ilişkileri hassasiyetle inceler (Garrison, 2006). Köklerini sembolik etkileşimcilik gibi aktörün içinde yaşadığı doğal toplumsal gerçeklikle ilişkili, gündelik etkileşimlerimizin dolaysız deneyimleri içinde ulaşabileceğimize inanan etnometodoloji, bu yolla, faillerin pratik hayatlarındaki hareketlerinden yola çıkarak anlatı, inanç ve sembol gibi kavramları doğruluğu şüpheli olmayan bir şekilde aktarır. Collier (1994), sembol, anlam ve normların tarihsel aktarım sistemi olarak gördüğü kültürün özünde toplumsal fenomenolojinin yattığını ifade eder. Toplumsal aktarımı, üyelerinin pratik icrası olarak gören etnometodolojik yaklaşım, içinde yaşadıkları dünyayı inşa etme sürecinde “etnometodolojik kayıtsızlık” (Garfinkel ve Sacks, 1970) olarak ifade ettikleri kavramla, insanların formel yapılarla ilişkin açıklamalarını ne zaman ve kim tarafından yapıldığına bak-

madan betimlemeye, aynı anda onların uygunlukları, değerleri önemleri ve etkinlikleri konusunda her tür yargıdan uzak durmaya çalışarak inceler. Böylece, hareketin gücünü sosyal problemlere dayandıran bu paradigma, pratik, başarı/icra, bağlama-gönderimlilik, refleksivite, anlatı gibi nosyonları kültür bağlamında ele alarak dünyayı toplumsal eyleyicinin gözünden bakarak anlar ve aktarımı için kültürel kodlar geliştirir.

Ortaya konulan gerekçelerle birlikte, bir toplumun üyelerinin gündelik hayatlarındaki kültürü bütünlük, kalıcılık, anlamlar ve gerekçeler kapsamında nasıl ürettikleri ve sergilediklerine dair etnometodolojik araştırmaların yol gösterici olacağı görülmektedir. Klasik araştırmalardan köklü bir şekilde ayrılarak pratik eylemler üzerine olguları ortaya koyan bu çalışma kuramı, *Alfred Schütz*'ün deyiimiyle, hepimizin “pratik sosyologlar”⁵ olduğunu hatırlatarak sadece gündelik dilin bir *sui generis* biçimiyle kültürel gerçekliği ifade ettiğini betimler.

Kaynakça

- Coulon, A. (2015). *Etnometodoloji* (Çev. Ümit Tatlıcan). İstanbul: Küre Yayınları.
- Collier, M., J. (1994). Cultural Identity and Intercultural Communication. *Intercultural Communication. A Reader*, Hz. L. A. Samovar / R. E. Porter, Belmont, s. 36-45.
- Gardiner, M. (2016). *Gündelik Hayat Eleştirileri* (Çev. Deniz Özçetin, Babacan Taşdemir, Burak Özçetin). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Garfinkel, H. (1952). “*The Perception of the Other: A Study in Social Order*” (yayınlanmamış doktora tezi), Harvard University, Cambridge MA.
- _____ (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Cambridge: UK: Polity Press, Englewood-Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Garfinkel, H., Sacks, H. (1970). On Formal Structures of Practical Action. *Theoretical Sociology*, New York, s. 338-366.
- Garrison, J. (1996). Dewey, qualitative thought, and context, *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 9:4, 391-410, DOI: 10.1080/0951839960090403.
- Kartarı, A. (2017). Nitel Düşünce ve Etnografi: Etnografik Yönteme Düşünsel Bir Yaklaşım. *Moment Dergi - Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 4(1): 207-220.
- Kulak, Ö. (2017). *Theodor Adorno: Kültür Endüstrisinin Kıskacında Kültür*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Lefebvre, H. (2016). *Modern Dünyada Gündelik Hayat* (Çev. Işın Gürbüz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Levi-Strauss, C. (1997). *İrk, Tarih ve Kültür* (Çev. Reha Erdem). İstanbul: Metis Yayınları.
- Manen, J., V. (2015). *Etnometodolojiye Giriş Yazısı*. Coulon, A. (2015). *Etnometodoloji* (Çev. Ümit Tatlıcan), içinde (s. 7-8). İstanbul: Küre Yayınları.
- Williams, R. (1976). *Keywords*. New York: Oxford Press.

5 Schütz, A. (2018). *Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler* (Çev. Levent Ünsaldı). Ankara: Heretik Yayıncılık.